

บทที่ 1 ระบบจำนวน

วัตถุประสงค์

- มีความเข้าใจในเรื่องระบบเลขฐานต่างๆ
- สามารถแปลงเลขจากฐานหนึ่งไปสู่อีกฐานหนึ่งได้
- มีความเข้าใจในเรื่องรหัสไบนารี

1.1 เลขฐาน

ในระบบดิจิทัลมีการใช้ตัวเลขอยู่หลายฐาน เช่น

- ฐานสอง มีสัญลักษณ์ที่ใช้งาน 2 ตัวคือ 0, 1
- ฐานแปด มีสัญลักษณ์ที่ใช้งาน 8 ตัวคือ 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6 และ 7
- ฐานสิบ มีสัญลักษณ์ที่ใช้งาน 10 ตัวคือ 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 และ 9
- ฐานสิบหก มีสัญลักษณ์ที่ใช้งาน 16 ตัวคือ 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, A, B, C, D, E และ F

เปรียบเทียบเลขฐานต่างๆ

ฐาน 10	ฐาน 2	ฐาน 8	ฐาน 16
0	0	0	0
1	1	1	1
2	10	2	2
3	11	3	3
4	100	4	4
5	101	5	5
6	110	6	6
7	111	7	7
8	1000	10	8
9	1001	11	9
10	1010	12	A
11	1011	13	B
12	1100	14	C
13	1101	15	D
14	1110	16	E
15	1111	17	F
16	10000	20	10

3

1.2 รูปแบบทั่วไปของระบบจำนวน

$$D = \sum_{i=-n}^{p-1} d_i r^i$$

$$D = d_{p-1} * r^{p-1} + \dots + d_2 * r^2 + d_1 * r^1 + d_0 * r^0 + d_{-1} * r^{-1} + d_{-2} * r^{-2} + \dots + d_{-n} * r^{-n}$$

โดย D คือ ค่าของเลขฐานใดๆ n . คือจำนวนตัวเลขหลังจุด
 p คือจำนวนตัวเลขหน้าจุด d_i คือตัวเลขลำดับที่ i
 r คือฐานของเลขนั้น

ลำดับที่ของตัวเลข d_i ถ้าอยู่หน้าจุดจะเริ่มจาก ตำแหน่งที่ติดกับจุดเป็นตำแหน่ง '0' แล้วเป็น 1, 2, 3 ถัดมาทางซ้าย ส่วนตัวเลขหลังจุดจะเริ่มจาก -1, -2, -3 ไปทางขวา

4

ตัวอย่างที่ 1.1 จงใช้สมการที่ (1.1) กระจายตัวเลขต่อไปนี้

ก) 125.3_{10} ข) 10111.001_2
 ค) 125.3_8 ง) 1434.52_{16}

$$\begin{aligned} \text{ก) } 125.3_{10} &= \sum_{i=-1}^2 d_i 10^i \\ &= 1 \times 10^2 + 2 \times 10^1 + 5 \times 10 + 3 \times 10^{-1} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{ข) } 10111.001_2 &= \sum_{i=-3}^4 d_i 2^i \\ &= 1 \times 2^4 + 0 \times 2^3 + 1 \times 2^2 + 1 \times 2^1 + 1 \times 2^0 + 1 \times 2^{-3} \end{aligned}$$

5

$$\begin{aligned} \text{ค) } 125.3_8 &= \sum_{i=-1}^2 d_i 8^i \\ &= 1 \times 8^2 + 2 \times 8^1 + 5 \times 8^0 + 3 \times 8^{-1} \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} \text{ง) } 1434.52_{16} &= \sum_{i=-2}^3 d_i 16^i \\ &= 1 \times 16^3 + 4 \times 16^2 + 3 \times 16^1 + 4 \times 16^0 + 5 \times 16^{-1} + 2 \times 16^{-2} \end{aligned}$$

6

ตัวอย่างที่ 1.2 จากตัวอย่างที่ 1.1 จงหาค่า(คิดเป็นเลขฐานสิบ)ของ
ตัวเลขทุกข้อ

ตอบ

- ก) 123.3_{10}
- ข) 23.125_{10}
- ค) 85.375_{10}
- ง) 5172.3203_{10}

7

1.3 การเปลี่ยนเลขฐาน

การเปลี่ยนเลขฐานใดๆ กับฐานสิบ

ตัวอย่างที่ 1.3 จงแปลง 122.25_{10} เป็นเลขฐาน 2,
ฐานแปด และฐานสิบหก

8

$122.25_{10} = ?_2$

122
2)122
 2)61
 2)30
 2)15
 2)7
 2)3
 1

เศษ 0
เศษ 1
เศษ 0
เศษ 1
เศษ 1
เศษ 1

.25
 $0.25 \times 2 = 0.5$ จำนวนเต็ม 0
 $0.5 \times 2 = 1.0$ จำนวนเต็ม 1

0.01

เศษเป็น 0 แปลงเสร็จแล้ว

$122.25_{10} = 1111010.01_2$

9

$122.25_{10} = ?_8$

122
8)122
 8)15
 1

เศษ 2
เศษ 7

.25
 $0.25 \times 8 = 2.0$ จำนวนเต็ม 2

0.2

เศษเป็น 0 แปลงเสร็จแล้ว

$122.25_{10} = 172.2_8$

10

$122.25_{10} = ?_{16}$

$$\begin{array}{r} 122 \\ 16 \overline{)122} \\ \underline{7 } \\ 7 \end{array}$$
 เศษ 10 (=A)

$$\begin{array}{r} .25 \\ 0.25 \times 16 = 4.0 \end{array}$$
 จำนวนเต็ม 4

$$7A.4$$

$$122.25_{10} = 7A.4_{16}$$

เศษเป็น 0 แปลงเสร็จแล้ว

0.4

11

1.3.1 การแปลงระหว่างฐาน 2 กับฐานแปดและฐานสิบหก

การแปลงเลขฐานสอง ไปเป็นฐาน 8 และฐานสิบหก ใช้หลักการต่อไปนี้

- เลขฐานสอง 3 บิต จะเท่ากับเลขฐานแปด 1 หลัก
- เลขฐานสอง 4 บิต จะเท่ากับเลขฐานสิบหก 1 หลัก

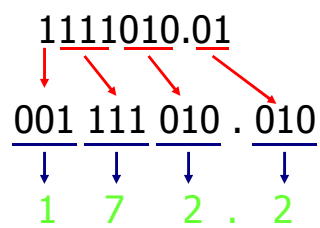
การแปลง

- ใช้การแบ่งฐานสองครั้งละ 3 บิต สำหรับการแปลงเป็นฐานแปด
- และแบ่งครั้งละ 4 บิต สำหรับการแปลงเป็นฐานสิบหก

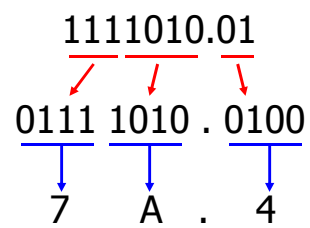
โดยยึดจุดเป็นหลักแล้วนับไปทางซ้ายและขวาของจุด

ตัวอย่างที่ 1.4 จงแปลง 1111010.01_2 เป็นฐานแปดและฐานสิบหก

แปลงเป็นฐานแปด

แปลงเป็นฐานสิบหก

13

รหัสไบนารีแบบอื่นๆ

- รหัสไบนารี (Binary Code)
- รหัส BCD (Binary Code Decimal)
- รหัสเกิน 3 (Excess-3 Code)
- รหัสเกรย์ (Gray Code)
- รหัสแอสกี (ASCII Code)

14

รหัสไบนารี (BINARY CODE)

เลขฐานสิบ	ไบนารี
0	0000
1	0001
2	0010
3	0011
4	0100
5	0101
6	0110
7	0111
8	1000
9	1001

รหัสไบนารี = เลขฐานสอง

เลขฐานสิบ	ไบนารี
8	1000
15	1111
27	11011
106	1101010

15

รหัส BCD – 8421

เลขฐานสิบ	BCD – 8421
0	0000
1	0001
2	0010
3	0011
4	0100
5	0101
6	0110
7	0111
8	1000
9	1001

เลขฐานสิบ 1 หลัก เขียน
เป็นรหัส BCD ได้ 4 บิต

เลขฐานสิบ	BCD – 8421
8	1000
15	0001 0101
27	0010 0111
106	0001 0000 0110

16

รหัสเกิน 3 (EXCESS-3 CODE)

เลขฐานสิบ	EX-3
0	0011
1	0100
2	0101
3	0110
4	0111
5	1000
6	1001
7	1010
8	1011
9	1100

เลขฐานสิบ 1 หลัก เขียน
เป็นรหัส BCD ได้ 4 บิต

เลขฐานสิบ	Ex-3
8	1011
15	100 1000
27	0101 1010
106	0100 0011 1001

17

รหัสเกิน 3 (EXCESS-3 CODE)

เลขฐานสิบ	ไบนารี	BCD – 8421	Ex-3
8	1000	1000	1011
15	1111	0001 0101	100 1000
27	11011	0010 0111	0101 1010
106	1101010	0001 0000 0110	0100 0011 1001

18

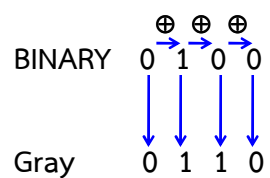
รหัสเกรย์ (GRAY CODE)

เลขฐานสิบ	ไบนารี	เกรย์
0	0000	0000
1	0001	0001
2	0010	0011
3	0011	0010
4	0100	0110
5	0101	0111
6	0110	0101
7	0111	0100
8	1000	1100
9	1001	1101

19

รหัสเกรย์ (GRAY CODE)

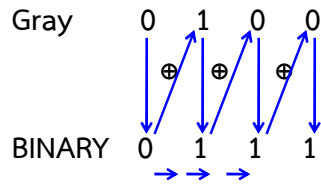
การแปลงจากรหัสไบนารีไปเป็นรหัสเกรย์ ใช้การบวกบิตข้างเคียง โดยเริ่มจากบิตทางซ้ายมาขวา แต่บิตซ้ายสุดไม่ต้องบวกให้เหมือนไบนารี และการบวกเป็นการบวกแบบตัดตัวทศทั้ง

20

รหัสเกรย์ (GRAY CODE)

การแปลงจากรหัสเกรย์ไปเป็นรหัสไบนารี ใช้การบวกตามรูป

รหัส ASCII

AMERICAN STANDARD CODE FOR INFORMATION INTERCHANGE

Dec	Hex	Name	Char	Ctrl-char	Dec	Hex	Char	Dec	Hex	Char	Dec	Hex	Char
0		Null	NUL	CTRL-@	32	20	Space	64	40	@	96	60	`
1	1	Start of heading	SOH	CTRL-A	33	21	!	65	41	A	97	61	a
2	2	Start of text	STX	CTRL-B	34	22	"	66	42	B	98	62	b
3	3	End of text	ETX	CTRL-C	35	23	#	67	43	C	99	63	c
4	4	End of xmit	EOT	CTRL-D	36	24	\$	68	44	D	100	64	d
5	5	Enquiry	ENQ	CTRL-E	37	25	%	69	45	E	101	65	e
6	6	Acknowledge	ACK	CTRL-F	38	26	&	70	46	F	102	66	f
7	7	Bell	BEL	CTRL-G	39	27	'	71	47	G	103	67	g
8	8	Backspace	BS	CTRL-H	40	28	(	72	48	H	104	68	h
9	9	Horizontal tab	HT	CTRL-I	41	29	)	73	49	I	105	69	i
10	0A	Line feed	LF	CTRL-J	42	2A	*	74	4A	J	106	6A	j
11	0B	Vertical tab	VT	CTRL-K	43	2B	+	75	4B	K	107	6B	k
12	0C	Form feed	FF	CTRL-L	44	2C	,	76	4C	L	108	6C	l
13	0D	Carriage feed	CR	CTRL-M	45	2D	-	77	4D	M	109	6D	m
14	0E	Shift out	SO	CTRL-N	46	2E	.	78	4E	N	110	6E	n
15	0F	Shift in	SI	CTRL-O	47	2F	/	79	4F	O	111	6F	o
16	10	Data line escape	DLE	CTRL-P	48	30	0	80	50	P	112	70	p
17	11	Device control 1	DC1	CTRL-Q	49	31	1	81	51	Q	113	71	q
18	12	Device control 2	DC2	CTRL-R	50	32	2	82	52	R	114	72	r
19	13	Device control 3	DC3	CTRL-S	51	33	3	83	53	S	115	73	s
20	14	Device control 4	DC4	CTRL-T	52	34	4	84	54	T	116	74	t
21	15	Neg acknowledge	NAK	CTRL-U	53	35	5	85	55	U	117	75	u
22	16	Synchronous idle	SYN	CTRL-V	54	36	6	86	56	V	118	76	v
23	17	End of xmit block	ETB	CTRL-W	55	37	7	87	57	W	119	77	w
24	18	Cancel	CAN	CTRL-X	56	38	8	88	58	X	120	78	x
25	19	End of medium	EM	CTRL-Y	57	39	9	89	59	Y	121	79	y
26	1A	Substitute	SUB	CTRL-Z	58	3A	:	90	5A	Z	122	7A	z
27	1B	Escape	ESC	CTRL-[	59	3B	;	91	5B	[	123	7B	{
28	1C	File separator	FS	CTRL-\	60	3C	<	92	5C	\	124	7C	
29	1D	Group separator	GS	CTRL-]	61	3D	=	93	5D	]	125	7D	}
30	1E	Record separator	RS	CTRL-^	62	3E	>	94	5E	^	126	7E	~
31	1F	Unit separator	US	CTRL-`	63	3F	?	95	5F	`	127	7F	DEL